

րուն մէջ ազդին միտան ու հոգին կարգաւորվում։ Աւերակները «Զուարթնոց», «Ֆեդարոզ» ու «Գառնի» եւ այլն, անպատու մ դարւնութիւն ունեցած են անոր վրայ։

Տպաւորութիւնները միշտ լաւատեսի, խանդավառի, մեծ ազդասէրի սրտին հետ կապ ունին, դէժ դրուածքը հասկէս այդ կ'արտայայտէ։ Լսուած խօսք է որ սովետական երկիրներու մէջ դատաւարութիւնը դոմիկալ է եւ ոչ թէ դանաշատիթէն օգտուելով՝ Շահապոյ ուզած է ստուգել այս պարագան եւ շնորհալի հայ փաստաբանուհիի մը հետ, տրուած իրեն առաջնորդ, այնելած է դատարանները, ներկայ կ'ըած քանի մը դատաւարութիւններու, դոմիքաց, խոնուած բազմութեան մը հետ։ Զղացած տպաւորութիւնը կ'ըած է աւելի քան դժաւցուցիչ։

Ընդհանուր ուրախութեան եւ խանդավառութեան կցած է տխուր էջ մը։ Հետաքրքրական է այդ ճեփը, որ անպատճառ կը մղէ ընթերցումի։ Ինչ բան պարզօք պատահած կրնայ ըլլալ՝ որ իր քաղցր տպաւորութիւններու ներդաշնակութիւնը խանդարած է։ Երկար տտեն տատմամբ է դրի յանձնելու համար զայն։ Բայց հուսի մտցուցած է խորքը դածութեան մը պէս բան մը՝ որ ողջ մտնութիւնը կը փաստէ դրոշին մէջ։ Եւ լաւ է որ մաս կազմած է դրուածքին։ Քսուներու, բամբասողներու, զրպարտողներու, սուտի եւ անախառնութեան հերոսներու խմբակն է, որոնց հարուած մը կը կարծէ տայ։ Ատոնք երեւանէն չեն, այլ դուրսէն հասած են հոն, եւ տփրահութիւնը սկզբունք ըրած՝ ինքնահաւան դատաւորները կը հանդիսանան ամէն բանի։ Այս է միտքը Ս. Շահապոյին։ Անոնք անուն չունին, տակէն կը դործեն, խաւարին դործիչներն են, որ կը խոսին լոյսն ու ներդաշնակութիւնը։ Ատոնք վիրաւորած են նաեւ յուշագրին ողջմտութիւնը, հայրենասիրութիւնը, այնքան՝ որ չէ ուզած լուսութեամբ անցնիլ բոլորովին։

Հակառակ այս խտական ձայնին, տխուր էլոյթին եւ խոսովն ու ազմկող փաստութեան, Շահապոյ հայրենիքի հան-

դանակը հոգիին մէջ՝ 50 տարւան մէջ աննման վերելք մը կը տեսնէ փոքր Հայաստանի մէջ, հիացուցիչ կերպով դերազանց, նոյնիսկ անբաղդատելի մեր օրերուն ուրիշ երկիրներու, ուրիշ ժողովուրդներու քով յայտնուած նման երեւոյթներուն հետ։

Աւերակներէն վերածնած փիւնիկը՝ Հայաստանն է միայն այսօր պատմութեան մէջ։

Ստեփան Շահապոյ ուրիշ դործերու մէջ եւս ցոյց տուած էր իր շնորհը սահուն եւ հոնքի արձակագրի։ Հոս ալ տնայական է իր խօսուն եւ աոխնեցող ընտրահը։

Ճ.

☆

ՀԱՅՈՑ ՏԱՆԹԻԱԿԱՆ, Քաւարան եւ հրաշալի յարուրին, Փրոֆ. Հայկ Ա. Արամեանի (Ուլիթաձով, Պէյրութ, 1970, էջ 229)։

Խորհուրդներ պարունակող գեղեցիկ խորագիր. բայց քաւարանը թէ դոմիքէն ետք՝ հրաշալի յարուրին։ Քաւարան ուզած է դնել հեղինակը, վասնզի ազատութիւն չկայ Դոմիքէն։ Սակայն եղեմը, որ նկարագրուած է հոն անցողակի եւ մերք ուղղակի, իսկական դեմոն մըն է մարմիններու եւ բրիտանայ հայուն։ Փրոֆ. Հայկ Ա. Արամեան առանձնացած իր Սայապուրիկ լոնային առանձնաբանը, հակառակ խաղաղութեան գոր կը վայելէ, չէ կցած մտնալ տըխուր անցնալը, հրդեհի եւ անբաժի պարկերները՝ հարբերդէն մինչեւ Աղէտին վայրերը, գոր հետը կը շրջեցնէ միշտ, եւ որոնք մղած են զինքը հուսկ յորինելու իր կենսավէպը, ուր այնքան յորինելու իր կենսականութիւն եւ հոգեգրում, այնքան բնականութիւն եւ հոգիի սրտառու պատմութիւն կ'ալ։ Կ'արծէ ստուգի կարգալ գայն, իրեն հետ անցած մըն ալ վերապրելու համար ինքն սոսկալի օրերը։ Պէտք է կարգալ գայն՝ մա մաւանդ մեր երիտասարդ սերունդը, որ ի լոյս գիտէ Աղէտին անպատմիկ դրուագները, կենդանի գոյնով

մը տրուած հոն: Արամեան միայն գրական մպատակ չէ ունեցած, այլ իր պատմական ակնարկներով, ժամանակակից անձներու վկայութիւններով ուզած է փաստ մը աւելցնել արդէն եղածներուն վրայ: Յուշամատեան մըն է այս ալ, այն կարգի կենսագրութիւններէն՝ որոնց լծուեցան շատեր, ինչպէս Գարրիէլ Սիւմոնեան մը եւ Հայրենակցական Միութիւններու գրագէտները, որոնք աճապարեցին, տակաւին յիսնամեակը չըլլալով ինչպէս, որի անցնել իրենց անձնականին հետ մասնաճկիմ պատմութեան համար օգտակար ամուսնացիլ էր:

Գործին հրատարակութիւնն ու ծաւալը՝ կատարուած մաշակով, համակրելի կը դարձնեն հատորը, որ յանձնարարելի է մասնաւորապէս հայ երիտասարդութեան՝ որ մեր մերձաւոր տնտեսական պայմաններէն է քաղէ միշտ յոյսերու եւ մարկանքի մը մերժումը:

Ճ.

ՀԱՅՏԵԼԻ ՎԱՅՏԵԼՈՒԹԵԱՆ, Բրգմ. Ռիմա Գառնէ, Թեհրան 1971, էջ 105:

ՃԵՄԱՐՏԱՐԱՆ, Բրգմ. Յովհաննէս Մարդ, Թեհրան 1971, էջ 95:

Այս երկու տիպոգրաֆիկ լոյս տեսաւ պարսկական բանաստեղծութեան ժողովածուներ, հարստացնելու համար հայ թարգմանողական զբաղմունքները, եւ տալու մեղի իրանի չին բանաստեղծներուն իմաստասիրական եւ քերթողական մտածութիւնները:

Հայերի վայելութեանը աւելի ծաւալուն հատոր մըն է քան Հայաստանի մտածողութիւնը՝ Առաջինը կ'ամփոփէ ամբողջապէս Սաէթ Թաթարիի երկտողեան մտածութիւնները, կողմէն բնագրին մէջ Ռէյք, եւ ճարտարօրէն հայացում, որոնցմով կը ծանօթանանք իմաստասիրական խոհերուն յիշակ բանաստեղծին, որ ծնած իսլամական 1701ին, ինչ համարուի տաղանդաւոր քերթող մը, անձնաճոթ մնացած մեղի Հայոց համար: Պարսկական զբաղմունքներէն հատուածներով

ճանչցուած էին ցարդ Ֆերդովսին իր գեղեցիկ «Շահնամ» զրոյցներով, թեմարը, որուն ազդեցութիւնն ալ զգալի եղած է մեր մէջ, Սաադին իր «Պուստան» եւ «Գոլիստան» հատորներով, Օմար իմամը եւ Բարա թահրը՝ իրենց զգայելի քառաւորներով: Ասոնց ծանօթացումն ալ եղած է զգալիաւորաբար ոչ թէ ամբողջական, այլ մասնակի. մաղթելի է որ հոռու պարսկագէտ հայ զբաղմունքներէն ձեռնարկեն անոնց լիակատար զործերուն հայացումին:

Պարսկական զբաղմունքները դեռ ուրիշ հարիւրաւոր բանաստեղծներով նշանաւոր է, որոնք միջնադարի տեղ մը ունեն, նմանապէս մնացած անձանքներ: Այդ կարգի գէճերէն են, բացի Սաէթ Թաթարիէն՝ Նահա Նեղամին, Աթթարը, Բաթթարը, Կարալին, Հաֆթը, Մուսաին, Ջամին, որոնք մեղի համար տակաւին պարզապէս անուններ են, եւ որոնց ըստեղծած բանաստեղծական գեղեցկութիւնները իրենց բնագրերուն մէջ կը մնան դեռ թաքուն:

Ռիմա Գառնէին կատարած իսկապէս շատ կարեւոր աշխատանք մըն է այս ուղղութեամբ. հարկ է քաջալերուին նման ձեռնարկները:

Հայաստանի մասին համար մըն է, ուր կան հայացում ընտիր էջեր կարգ մը պարսիկ բանաստեղծներու, որոնցմէ յոյսն արդէն ծանօթ էին: Այդ անուններն են Արուստանի Ռուսթին (858-941), Արուստանի Բալիսի (ծն. 915), Ար-Օլ-Հասան Բէյհադի (մ.ճ. 1078), Ասադի Ռուսի (մ.ճ. 1085), Շահիդ-Բալիսի (մ.ճ. 937), Ֆերդովսի Արուստանի (931/41-1020/26), Նասէր Խոսրով (1004-1088), Օմար Խայեամ Նիշաբուրի (1040/48-1123/31), Սամաւի Լագմաւի (1078-1140), Գորգանի Ֆարիդ-Էդին Ասադ (մ.ճ. դար), Շէյխ Ֆարիդ-Էդին Ռաքար (1119-1230/34), Նիզամի Գեանդեհի (1141-1208), Սուլթանի Սամաւի (մ.ճ. 1173/74), Ջալալ-Էդին Ռուսի (1207-1272), Սաադի Շիրազի (1213-1295), Սադրաբին վարաւի (1325-1390), Հաֆթ Երազի (1325-1390), Ար-Օլ-Բահման Ջամի (1414-1492),